

RANÝ ROMANTISMUS MLADŠÍ GENERACE

3. HODINA

FRYDERYK CHOPIN

1. 3. 1810 ŽELAZOWA WOLA - 17. 10. 1849 PAŘÍŽ

- osobnost citlivá a zjemnělá, distingovanost, vybrané a delikátní způsoby chování a jednání, ale schopen i chladného uvažování a sarkasmu
- silné emocionální cítění, hluboké introvertní založení, neochota ukazovat své city, zranitelnost, uzavřenost, hloubavost X bohatý vnitřní život
- nadání také malířské a dramatické, ale jeho hudební tvorba je bez jakýchkoliv návazností na literaturu, divadlo nebo malířství (o operu se nepokusil)
- ▶ „[...] Při jeho citlivosti není se co divit, že bolest mu vnikla hluboko do srdce, kde způsobovala velké a dlouhotrvající bolesti, i když důvody bolu z paměti už dávno vymizely [...]“ (Ferenc Liszt)
- ▶ „[...] Nadlidská citlivost, pro níž je každý styk bolestný, sebemenší zvuk jako hromobití, člověk hodící se pro styk mezi čtyřma očima, uchýlený do tajemného života, ale vycházející z něho občas prudkými, kouzelnými nebo podivínskými vrtochy [...]“ (Heinrich Heine)

- otec Francouz, učitel jazyků, matka Polka, zbožná a velmi muzikální, původ z Kujawska → lidové melodie. Sňatek z lásky → důvěrná rodinná atmosféra, šťastné dětství, celoživotní přítelkyně: sestra Ludwika
- 1810 otec učitelem fj. v penzionátu ve Varšavě, přátelství: Fontana, Titus Wojciechowsky, bratři Wodzińští
- učitelé: Vojtěch Živný, Josef Elsner (od 13 let, jen harmonie a kontrapunkt, klavír vedlejší)
- 8 let: veřejná vystoupení, vydávání prvních skladeb, miláček Varšavy → velkopanské navyky, svět salónů, rozmarnost X obrovsky pokorný a skromný
- od dětství nemocný (→ tuberkulóza), velkorysým způsobem života dále narušováno
- 1829 koncertní cesta do Vídně, zpět přes Prahu, kde odmítl vystoupit (Paganini)
- 1830 odjezd z Varšavy, kvůli revoluci ve Varšavě se už nemohl vrátit zpět

► Od 1831 v Paříži

- v okruhu umělců (Liszt, Berlioz, Paganini aj.)
- pocit cizosti velkoměsta, přesto jeho kariéra závratně stoupala
- skvěle placený klavírní pedagog, prstoklad: vycházel z fyziologie ruky
- život na vysoké úrovni (vydělával 2x více než lepší průměr)
- kompozice před Paříží: 2 *klavírní koncerty*, *etudy* op. 10 (mezi nimi č. 12 *Revoluční*), drobné klavírní skladby
- působil tu 18 let, ale jen dvě desítky veřejných koncertů, upřednostňoval atmosféru salónů
- konkurence v klavíru: Ferenc Liszt a Friedrich Kalkbrenner

- 1835 cesta do Karlových Varů (poslední setkání s rodinou), poté Drážďany (zásnuby s Marií Wodzińskou, ale bez sňatku)
- polovina 30. let = definitivní ukončení životní etapy, ve které se vracel k Polsku (setkání s rodinou, zamýšlený sňatek), dále už jen Paříž, ve které se necítil dobře

- ▶ George Sand (1804 - 1876)
  - seznámení v Paříži 1837
  - 1838 - 1839 cesta do kartuziánského kláštera Valldemossa na Mallorce (dnes zde muzeum F. Chopina), romantické prostředí, ale osamocení a prudké zhoršení Chopinova zdraví
    - *24 preludií op. 27*
  - 1839 - 1847 se Sand v Paříži, léta na jejím sídle, na zámku Nohant
  - nevyjasněná Chopinova pozice v rodině Sandové → první neshody (její autobiografický román *Lukrecie Floriana*)
  - poslední cesta: 1848 Londýn a Skotsko (na pozvání jeho někdejší žáčky)
    - naděje na zlepšení zdraví, ale bezvýsledné
    - další cizí prostředí, se kterým se nesžil
  - pohřeb za účasti Meyerbeera, Berlioze, aj., znělo Mozartovo *Requiem* a zinstrumentovaný *Smuteční pochod z Klavírní sonáty b-moll, op. 35*
  - srdce převezeno do kostele sv. Kříže ve Varšavě
- ▶ Nejvýznamnější žáci:
  - Karol Mikuli (1821 - 1897) - klavírista, skladatel, dirigent

► Charakteristika Chopinova klavírního projevu

- virtuosita, bez technických omezení, jemnost úhozu, obratnost
- bohatá hudební fantazie: schopen vyjádřit nejjemnější barevné odstíny, obrovské výrazové bohatství
- *„Mysleme si, že by Aeolova harfa měla všechny stupnice a že by ruka umělce v jejích strunách splétala dohromady všemožné fantastické ozdoby, ale tak, že bychom vždy slyšeli v hloubi základní tón a ve výši jemný zpěv - a máme přibližně obraz jeho hry.“* (Robert Schumann)
- v technice vycházel z Hummela a Fielda, nikoliv z Lisztova dramatického projevu

DÍLO

- vzor v kompozici: Bach a Mozart
- melodie - přenesení zpěvu (italského bell canta) na klaviaturu
- poslední opusy předvídají impresionismus
- *Étudy*
  - op. 10 (12 čísel, 1830, z nich nejznámější jsou č. 3 E-dur a č. 12 c-moll, *Revoluční*), op. 25 (12 čísel), op. posth. (3 čísla)
  - povýšení formy z technického cvičení na koncertní útvar - koncertní etudy
  - základ jeho slávy, dodnes povinný klavírní repertoár
  - původně měly sloužit jako technická příprava k jeho koncertům
- 1829 - 1830 dva *klavírní koncerty*: e-moll a f-moll - z něj 2. věta = vzpomínka na Konstancii Gladkowskou
- 4 *balady*, 4 *scherza* (pro sólový klavír)
- 3 *klavírní sonáty* - hraná zvl. 2. b-moll (→ *Smuteční pochod*) a 3. h-moll
- impromptus, mazurky, nokturna, polonézy (!), preludia, valčíky
- téměř výhradně klavírní tvorba (*Klavírní trio*, op. 8, *Violoncellová sonáta*, op. 65, písně, žádná opera)
- častá označení klavírního přednesu: *leggierissimo*, *tempo rubato*...
- vydavatel: první edice Ignacy Paderewski

DALŠÍ POLŠTÍ SKLADATELÉ 19. STOL.

▶ Vojtěch Živný (1757 - 1842)

- český původ
- klavírista, houslista, varhaník, vyučoval v bohatých polských rodinách
- kompozice klasicistní

▶ Jozéf Elsner (1769 - 1854)

- dirigent a hudební teoretik, německého původu
- v 80. letech 18. stol. působil v Brně jako houslista v divadelním souboru
- ve Varšavě šéfem Národního divadla (sám napsal kolem 30 oper)
- člen mnoha hudební institucí v Polsku i ve světě
- sběratel polské lidové tvorby a slovanského folklóru

- ▶ Stanisław Moniuszko (1819 - 1872)
  - kompozici studoval v Berlínské Singakademie
  - působil ve Vilniusu, často koncertoval v Petrohradu, kde byl oceňován členy Mocné hrstky, zde byl učitelem Cesara Kjuie
  - na varšavské konzervatoři vyučoval harmonii, kontrapunkt a skladbu
  - autor sbírky polských lidových písní s klavírním doprovodem (267 písní ve 12 svazcích), zhudebňoval texty A. Mickiewicze
  - podpora vlasteneckého citění: v jeho operách vystupuje polská šlechta, zobrazuje polské lidový zvyky, zakladatelské dílo pro polskou operní tvorbu: *Halka* (1847) (!)
  - jako národní skladatel je vnímán také v Bělorusku a Litvě
  - rozsáhlé dílo: opery, operety, kantáty, písně na lidové texty, chrámová hudba, klavírní skladby

- ▶ Karol Mikuli (1821 - 1897)
  - studia u Chopina a Antonína Rejchy
  - působil ve Lvově (ředitel konzervatoře)
  - dílo: zejm. klavírní a písně

- ▶ Ignacy Jan Paderewski (1860 - 1941)
  - klavírista: 1888 koncertoval v Praze, úspěšné turné po USA
  - politik: 1919 polským vyslancem v Ženevě
  - jeho opery se prováděly v MET NYC

POLSKO A LIDOVÁ HUDBA

- **krakowiak**
  - 2/4 takt, živé tempo, časté synkopy
  - původ: oblast Krakova
  - výskyt od 18. století, v 19. stol. polský národní tanec
- **mazur/mazura/mazurka/**
  - $\frac{3}{4}$ takt, párový tanec
  - původ: Mazury (severní Polsko, téměř u Baltského moře)
- **polonéza**
  - polský procesní tanec, $\frac{3}{4}$ takt, mírné tempo
  - oblíbený společenský tanec šlechty
- vliv ukrajinských melodií (cesty Chopina do Poturzynu za Titem před odjezdem z Varšavy → *Nokturno g-moll*, op. 15, č. 3)

ROBERT SCHUMANN

8. 6. 1810 ZWICKAU - 29. 7. 1856 ENDENICH

- otec knihkupec a nakladatel, překladatel z angličtiny (Walter Scott, Lord Byron aj.)
- otcem podporován v literatuře i hudbě, psal beletrii i odborné texty
- 1819 návštěva Karlových Varů - hluboký zážitek z koncertu I. Moschelese
- kompozice od dětství, ze snahy získat C. M. Webera za učitele klavíru sešlo
- 1828 Lipsko - studium práv na univerzitě, ale naprostý nezájem
- pěší cesta do Bayreuthu (navštívil hrob Jeana Paula) a Mnichova (setkání s H. Heinem)
- 1831 účastný Paganiniho koncertu ve Frankfurtu → zanechání práv, rozhodnut stát se hudebníkem
- od 1830 klavír u Friedricha Wiecka
- 1831 extrémní cvičení na klavír + používání přístrojů na osamostatnění prstů → zranění šlachy na pravé ruce → nemožnost stát se virtuózem → začal se věnovat teorii (zájem o kontrapunkt a dílo J. S. Bacha, studia u Heinricha Dorna)

LITERÁRNÍ ČINNOST: NEUE ZEITSCHRIFT FÜR MUSIK (NZFM)

- jako hudební kritik známý už od poč. 30. let (obdivné kritiky o F. Chopinovi)
- čtyřstránkový časopis, vycházel 2x týdně, založil 1834, vydával do 1844
- spoluzakladatel Ludwig Schunke (1810 - 1834) - Schumannův nejbližší přítel, nadějný klavírista a skladatel, studoval v Paříži u Rejchy a Kalkbrennera, zemřel na tuberkulózu
- z předmluvy k vydání z r. 1835: návrat do dávné minulosti chápe pozitivně, protože tu hledáme poučení pro to, kam se má dál hudba vyvíjet (→ polemika s Wagnerem a Lisztem)
- obhájce soudobého umění, odpůrce rutiny (za tu považoval francouzskou a italskou operu a německou orchestrální hudbu)
- pro poutavější výklad svých romantických idejí pojmenoval fiktivní redakční radu Davidovi spojenci (podle biblického pěvce Davida):
  - Florestan - výbušný (Beethoven) a Eusebius - zádumčivý (Jean Paul). Tyto dvě povahy reprezentoval Schumann
  - tyto dva smiřoval Meister Raro (F. Wieck)
  - Chiara (Clara Wiecková)
  - Estrella (Ernestine von Fricken)
  - Felix Meritis (F. M.-Bartholdy) aj.
- vyjadřoval se ke klavírní interpretaci: nesouhlasil s povrchní virtuozitou, chtěl připravovat novou „poetickou“ epochu

CLARA WIECKOVÁ (1819 - 1896)

- dcera Friedricha Wiecka, učitele jejího i R. Schumanna
- náklonnost k Schumannovi (oboustranná) cca od poloviny 30. let
- 1836 tajné zasnoubení, otec byl zásadně proti sňatku
- 1839 soudní žaloba na Wiecka kvůli neochotě svolit ke svatbě → veřejný rozruch, podpora přátel → soud vyhověl, 1840 sňatek
- vynikající klavíristka, od 1830 podnikala koncertní cesty, sólový koncert v Gewandhausu, vystoupení s Paganinim v Paříži
- 1838 dostala nejvyšší rakouské hudební ocenění (*Císařská a královská komorní virtuózka*)
- po 1856 žila v Berlíně, od 1863 v Lichtenthalu a Baden-Badenu, od 1878 ve Frankfurtu n/M, kde vyučovala na nově vzniklé konzervatoři
- celoživotní přátelství s Brahmsem, spolupráce s Joachimem

► Robert Schumann - inspirace k jeho tvorbě:

- J. S. Bach a jeho pojetí polyfonie
- Jean Paul - podněty pro vlastní spisovatelskou produkci
- F. Schubert - v jeho písních nachází postavy a pojmenovává je

► Klavírní tvorba: 1829 - 1839

- *Fantasiestücke* (1837)
- *Studie podle Paganiniho houslových Capricci* (1832), *6 koncertních etud podle Paganiniho Capricci* (1833)
- cyklus *Karneval* (1834 - 1835) - části pojmenované podle divadelních postav (*Pierot*, *Harlekýn*) a podle osob (*Chopin*, *Eusebius* aj.), jedna z částí: *A.S.C.H.*
- *Symfonické etudy* (1834) a *Koncert bez orchestru* (1835) - snaha přesáhnout možnosti klavíru
- *Tance Davidovců* (1837) - dedikoval fiktivním Davidovým spojencům
- *Fantazie* (1837)
- cyklus *Dětské scény* (1838) - nejznámější *Snění*
- *Kreisleriana* (1838) a *Vídeňský masopust* (1839) - na téma E. T. A. Hoffmanna

► Písně: 1840

- přes 140 písní - ne melodie s klavírním doprovodem, ale klavírní kus se zpěvem
- zhudebňoval výhradně autory své doby, zvl. H. Heine (*Láska básníkova*), A. von Chamisso (*Láska a život ženy*)
- písňovou tvorbou dosáhl trvalého úspěchu

- ▶ Symfonická tvorba: od 1841
  - už koncem 30. let zamýšlel komponovat orchestrální díla
  - *Suita, op. 52, Klavírní koncert a-moll, op. 54, 1. verze 4. symfonie, 1. symfonie*
  - vzor: Beethoven a jeho kontrapunktická práce + lyrická přírodní témata
  - 4 symfonie
    - 1. B-dur *Jarní* (1841) - názvy vět: *Začátek jara, Večer, Radostné hry, Jaro v rozkvětu*
    - 2. C-dur (1846)
    - 3. Es-dur *Rýnská* (1850) - 5větá (vložená volná věta před závěrečné *Finale*)
    - 4. d-moll (začal komponovat 1841 ještě před *Jarní*, dokončil až 1851) - největší odklon od klasické formy symfonie: spojuje všechny věty v jeden celek, původní název *Fantazie symphonique*
  - koncertní přede hry (nejznámější *Nevěsta Messinská, v Heřmanovi a Dorothei* použil téma *Marseillaisy*)

  - ▶ Komorní hudba: nejzávažnější v roce 1842
  - 3 *smyčcové kvartety, op. 41* (1842) - dedikoval Mendelssohnovi
  - *klavírní kvintet, op. 44* (1842) - uvolněná forma, nejlépe vystihuje Schumannovu tvorbu
  - *klavírní kvartet, op. 47* (1842)
  - 3 *klavírní tria* (1847, 1847 a 1851)
  - *F-A-E Sonata* (1853) - pro housle a klavír

  - ▶ Oratorní tvorba: 1843
  - světské oratorium *Ráj a Peri, op. 50* (1841 - 1843) - někdy označené také jako kantáta, pro koncertní provedení
-

- 1843 s Clarou učitelé na nově vzniklé konzervatoři v Lipsku, ale špatný psychický stav, proto se místa po roce vzdal (1842 se léčil v Mariánských Lázních)
- 1844 cesta do Ruska s Clarou → naprosté vyčerpání
- 1844 - 1850 Drážďany
  - vedl Liedertafel, založil Spolek sborového zpěvu
  - inspirativní okruh hudebníků (Wagner)
  - kompozice: opera *Genoveva* (1847 - 1849, jediná opera), hudba k *Manfredovi* (1848 - 1849)
- 1850 - 1854 Düsseldorf
  - dirigent symf. orchestru a pěveckého spolku (ne příliš dobrý dirigent)
  - dílo: *Rýnská symfonie* (1850), oratorium *Putování růže* (1851), *Mše* (1852), *Requiem* (1852), *Houslový koncert* (1853, dedikovaný Joachimovi)
  - 1853 poprvé setkání s Brahmssem, který propagoval Schumannova díla
  - těžké deprese, pokus o sebevraždu skokem do Rýna
- 1854 - 1856 v nervovém sanatoriu v Endenichu u Bonnu

FILMOVÁ ZPRACOVÁNÍ VZTAHU SCHUMANNOVÝCH

- 1944: *Träumerei (Snění)* (Německo)
  - 1947: *Velká láska Clary Schumannové* (USA)
  - 1982: *Jarní symfonie* (SRN)
  - 2008: *Milovaná Clara* (Francie - Německo - Maďarsko)
-

LITERATURA

- BYSTROV, Michal. Paganinimu jeho Pražané nerozuměli. Mysleli si, že se spolčil s d'áblem. In *Dotyk*, 5. 3. 2018. Dostupné online: <https://dotyk.denik.cz/publicistika/paganinimu-jeho-prazane-nerozumeli-mysleli-si-ze-se-spolcil-s-dablem-20180304.html?cast=1#kapitola>
- Metodika lidového tance, AMU. Dostupné online: https://moodle.amu.cz/mod/page/view.php?id=2645&inpopup=1#_Toc338604845